

LIBURUAK

MARX ETA NAZIOA (II)

GOTZON M. GARATE EGILE

Nazio arazoari Marxen pentsamentuan zein leku dagokion, zen mende dagoen, zergatik baztertera samar uzten den, sikologiarren nahiz marxismoaren barne egitura aldeetatik desestaltzen du Garatek. Lehenengo 63 orrietan liburuari sujetiboak: Marxen jatorria eta alderai bizikera. Hurrengoetan nazio arazoaren teoria bere markoetan ezartzen da. Irakurgarria benetan liburuaren bigarren parte haxe.

Bere kondaira konzeptuarekin, arrazionalismoaren ondareekin, ezin nazio arazoaren berezko neurria hauteman izan zuen Marxek (bigarren parte 1. ta 2. kapituluak). Ez eskema hartan eta ez bere asmo utopikoetan egokitzatzen bait zen 4. 5. ta 6. kapituluak: orokortasunaz, internazionalismoa eta nazioagandiko bakeaz. Bosgarren kapituluan, herriaren burujabetze sozialaz, Marxen kondaira filosofian materialistak eta utopiek bat egiten dute: azken bururako, Marx askatasun politikoa ez dirudiol aski, askatasun ta beregaintasun sozial-ekonomikoa nahi du; nazioak askatzea ez dirudiol aski, gizadi osoa nahi du askatu. Ez piska bat askatu, erabat baizik. Eta hortan nor ez egon konforme? Baina Marx gutxi ere erara baliatuko da esakune abstrakt horiez. Sofismen bildurrik gabe ere bai noizpait (ik. or. 196/197, Estadoren eta askatasunaren elkar ezeztapenaz: hori Proletargoen Diktadurari aplikatzea bakarrik falta litzake). Nazio arazoa bigarrene mailan jarriko du, hortazko, nazioarteko ta proletargoen interesen aldean.

Hementxe ikusten da zeharoko sistema honen bikaintasuna ta aldi bereko hauskortasuna: problema kupida gabeki baztertzut edo beste hautzitar erreduzituz jardun da, nazio arazoa sozialera adibidez. Hori egiteko, ordea, bere eskema utopia galantez hornitu behar izan du. Erreduzio horiek, nazio zaletasunaren berekoikiari kritika horiek, e.a., mundu utopiko batetarako bakarrik balio dute.

Hori gutzia ez dago aski esplikatuta Marxen plegu sujetiboarekin eta bere sistimen koordinadekin. Hauk zuzen erakutsi ditu Garatek. Bere garaiko egoerarekin, Marxek segitzen duen tradizioarekin, badu zerikusirik: Garatek, talemaz, ez die gauza haundirik begiratzat (agindutako bigarren alerako gelditu eza). Baina bai ederki azaldu nazionalismo ta internazionalismoaren artean muturrik gabeko korapiloarekin topo egiten duen burgesiarren kontradizioak (7. kap.): nazio arazoan burgesiaz mesfidatzeko arrazoiak garbi emanda, Garatek halako ondorioak ateratzen ez arren. Bapto erakutsi, orobat, Marxek nazio ta Estado konzeptuak ez garbi bereztearen eta (berekoi-keria azter-kategoria politiko bihurtuz) nazionalitateen Estado nahia moral absolutuarekin ebatzearen kaltea. [Marxek egiazko nazionalitate konzepturik ere ez daduka, ik. 134 or.]. Kapitulu hau, halare, oro har, ezezkolegi orientatua iruditzen zait. Hain zuzen hemen materialistik aski bai zitekean nazio zaletasuna ta marxismoa bategitea entseltatzeko (9. ta 10. kapituluotan material gehiago hortarako). Nire Hizkuntza, Etnia ta Marxismo-n entsegu honen zilegitasuna erakutsi dudala itxaro dut. Baina Garatek bion elkartzen tradizionalarie eustera jo du. Eta Marxen idazkien galga hutsen, interpretazio literal soilean arizketotan, arrazoirik aski ba du ezparririk gabe, ugaritasun gehiagotarako hurrengo kapituluak ere arrazoi oso-oso ematen dituzten, 12. kapituluak bereziki (Minorien eskubideak).

Liburuaren gerria bigarren parteko lehen 9 kapituluak osatzen dute nik uste. Gure artean Troia-ko zaldi edo asto bihurtu zaigun hizkuntzaren arloa 11. kapitulu-ko dago (or. 154/155): naziotasunaren

ezaugarri aipatuena hizkuntza da Engelsen izkribuetan. Marx-Engelsen nazio konzeptua banatzen den hontan ere (10. ta 11. kap.) penagarri da nazio konzeptuaren herritasuna ta Estado alderdi biak ez bereizteak sortzen duen nahasketa. Liburu gutzia zehar ikusten da marxismoak falta horregatik zenbat sofritzen duen. Faktore ekonomikoak (herria nazio moduan biltzeko baldintza, ez naziotasunaren barruko kausa material —herritasuna— ta sustrai; haatik ere Estadoaren sorkunde nahiz tankeraren kausa bai) erabaten eta desberetik nazioaren kausatzat ematen dira, oraino bukatu ez den nahasketa izugarriari bide emanez. Euskarri Herriaren bizi-bizirik dagoen nahasketa hauxe; naziotasuna (herri-tasuna) kategoria ekonomikoekin neurtzen eta ulertzen enpeinatzen bait zaigu berriki zenbaitzuz desbailatu. Honek nolako nahaspilata daraman, herri txikien eskubideak haundien interesel opalduz bakarrik gainditzatzen duen nahaspilata alegia ta nazio haundien txobinismoa, kontenplazio gutxi-kerin erakusten du 13. kapituluak.

Ba da marxista askoren solasetan kontradizio bitxi bat: batezko erdirakoi, zentralista ageri diru; naziotasun txikiel, halare, soluzio federalista eskaintzen die lasai-lasai, bion konponketak erraz baliatuko balaxela... Hontaz «Marx eta Nazioa»-ko 14. ta 15. kapituluak. Azkene-ko kapituluaren Estadoren haizua ta Proletargoen Diktaduraren lantzen dira, ez bloke komunista-ren aurkako eztenik gabe.

Liburuaren nabar-nabarmen gelditzen dira marxismoak —bere sistema egituragatik— nazio arazoa bere hortan aditzeko dituen urri ta motasunak. Haiek gainditzeko ahalatasunik Garatek ez du aipatu: agian liburuaren asmoez gain li-hoakealako eginkizun hau.

Nazio arazoak Marxen eritizia horieki azterkatzen eta azaltzen duen liburuurik ez dago, nire jakitez, gure inguruetan ere. Patxadaz eskura lezake irakurleak liburu hau, hortaz hoberen bila beste hizkuntzara joan gabe. Gure arteko karmilei laguntasun neurrigabea eman lezaieke liburu honek. Marxismo nazio ardurekin elkartu nahi duena, asmo horrek sortzen dituen problemekin konfrontatu be-

harrik dago hemendik aurrera. Aitzakiak atrabatu dira. Eta nazio arazoaz nahiz marxismoaz axolatzen den inork ere ez daduka aurrerantzean liburu hau ezezagutzerik.

Huskeriaren batzu deitorra dalteke, agian: 1) Apur bat ezeztalaten batzu (119/120, adibidez), kolegi orientatuak iruditzen zaizkit marxismoaren eta nazio zaletasunaren elkartezina erakusteko joeraz. Biok nolanihi elkartzerik ez dagoena bistan dago. Zail den duarik ere ez. Baina ez ote dago proba egiteger? Hori ere entselatu izan bait da idanik, neu ere tartean naizela. 2) Presupostuen artean garaiko historia zerbitat xehekiago adierazteak ez zukean agian kalterik («Razionalismoa ta Nazionalismoa»-kap. oso labur gelditzen da). Liburuaren alpatzen ere Lembergier internazionalismoaren internazionalismoa zein erraz nazio haundien nazionalismoari zerbitzatera pasatzen den ez da sekretorik. Hortarako isuria 16 kapitulu-ko ere ikusdaiteke. 3) Zenbait esaldi nabarmenki probokazio moduan dispartatu dago, ta batzuk astakeria galantak ere ba dira, nahiz eta liburuaren mamiari baliorik batere ez kendu (Autorea batzutan elefante bat porzelana den den bezalatsu dabil, koplarik gabe): apusto mila porru hosto, baiet irakurle zitzin ta zaputetz arrapaladan liburu-ko zaputetzaldia horietxi amorratzo ta hortz gutxielkin ausilik! Beharbada horiei ere hezur bat emategaxike botako zituen Garatek bere ateraldiak bota ere... 4) Marxen adontzaliek ba genituen, idolo puskatzailak ere agertu dira. Garate Marx desmitologizatzen enpeinatuta dago. Enpeinu txalogarria. Baina zentralismo arazoa Marxen arriurriarekin nola korapiatzen den ikusi, esaterako, ta lehenengo partean Marxen bizitzaz eskaintzen diren datoak oso jakin-garri ta baliozko samartatz hartu dituen ere zerbitat kezkatzen da: 14 kap. hori ez ote den hilargi betekoe gauean idatzi gero? Sikologismo bildurgarri haiza daiteke. Inoren pentsakera esplikatzeko sikologiaz baliatzean, printzipialki ezer eragotzerik egon ez arren, asko, gutxi, ala oso gutxi sinets ditek. Garate asko. Nik neuk oso gutxi.

Jose Azurmendi

EGUNERO HASTEN EZ DELAKO

Joxe Anton Arze eta Xabier Le-teri (beren olerki saioa dela-eta-teskeinia).

Ama,
hil zarela
diote.
Baina
ama,
bizi naiz,
bizi gara,
baina
haizearen abotsa,
itsasoaren zuzmurrura,
lurraren ohiua
enztuten dut,
enztuten dugu...

Ama,
bizi naiz.
Ama,
hil zara.
Ama,
ama dut,
Euskal-Herria.

Eta haizearen abotsak
ekartzen digu gure herriko
gizon zapalduen negar ixila...

Hausten naut, umezuriz,
gainen daukat, egur,
egarriak nago, elur,
nahi nuke piska bat, ur,
maifatzat dut, lur...
O, zoin den eder

gauaren iluntasuna!
Ba dakit
hor,
nonbeit,

izkuterik zaudela,
ba dakit
zure aurpegi zuri hori
egon senti eder batek
erakutsiko digula.

O, zoin den krudel
gauaren bakardade!
Hemen nauzu,
bihotza kargaturik,
dardarez,
ekaitzaren tximistak
noizean behin
erakusten digun
zure aurpegi alormentatu hori
ikus zai.

Hemen nauzu
zure aginduk
betetzeko prest.
Arantzak oinetan,
garraisi ezartarian,
negarra begietan,
zure irudimen eder hori
nere baitan.

Ama,
hil zarela
diote.
Baina
ama,
bizi naiz,
ama,
hil zara,
ama,
ama dut,
Euskal-Herria.

Gorka Knörr

ZINE ?

Zinearen Kondaira

Zinea obeto ezagutzeko asmotan, bere kondaira ikutuko dugu orain zenbait zertzeladatan. Beraz, joz eta nola sortu zen, aintzindariak nor izan ziren, gertatu zaizkion aldaketak e.a. aipatuko ditugu.

Zine aroa egokiago aztertzeke ordea, sei zatitan banatuko dugu.

Ona emen:

- 1.—Asmaketa, 1895 urtean.
- 2.—Zinea-ikuskitzen, 1895 etik 1927 arte.
- 3.—Zinea-arte 1914 etik 1927 arte.
- 4.—Zaratadun zinea 1927 ean.
- 5.—Iraultza 1958 ean.

6.—Zinearen gaurko egoera 1972 ean.

Lan onetan, leendabiziko bi atali eldiko diogu eta urrango batetan ikusiko ditugu besteak.

Zail da gaur dugun pentsakerarekin, duela irogeita amazapi urte gertatutakoak behar bezala jokatzea. Orretarako, garai aretako pentsa-keraz eta izakeraz jabetzea nahi-ta-nalez-koa bai da. Ala ere, aai dugun erarik zuzenenean agertuko ditugu.

Zinea edo, obeto esan, zinea egiteko tresna, telegrafo (1832) eta urrutizina (1876) mundua ariturik zegoenean sortu zen.

1895ean ere, oihai zuri batetan irudiak igiduran ikusteak, era bat txunditurik utzi zuten jendea.

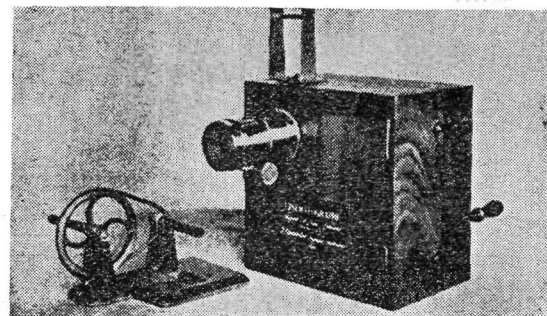
Aldi aretan azaldu ziren, baita ere, ari gabeko telegrafoa (1896) eta irratia (1902).

Asmaketa guzti auek, gizonaren komunikabideak errazten dituztenak dira, eta zinea ere bai, aia zuzen.

Argazkari bik, Lumiere anaiek, lortu zuten leendabiziko argazkien igidura zapi zuri batetan. Garai aretanxe zebilen Edison ere Amerike-tan argazkiei igidura erantsi naiarik eta Lumiere anaiek sortu zutenetik ez oso urrutik.

Beraz, orduko zinea, asmakizun edo inbento bezala azaldu zen. Den-bora pasako gauza ikusgarri bat bezala soil soilki. Ala ere, gizon alek pentsatu baino askoz gelago edatuko zen zine jaiio berri ura eta bere-biziko aldaketa batzen bidez, etekin ikaragarriak eman araziko ziz-kioten zinegileek.

Lumiere anaiek, «Ola batetatik langileen intera» deritzan zinta egin zutenean, ao zabalik utzi zuten jende gutzia. Batzuz ziotenez, ez zen asko iraungu zuten asmakizuna izanen, baina azkar baino azkarrago aai zen mundu guztira zabaltzen.

Lumiere anaiek erabili izan zuten kamara.

Lumiere anaiek, elkarte bat sortu zuten Frantzian eta Edison ospet-suak beste bat Ameriketako pelikula berriak egiteko asmotan.

Genero berri bat zuten esku artean eta poliki poliki egokitzten eta apaintzen asi ziren jendeari goi mailako ikuskizunak eskaintzearen.

Zinearen astapenetako gizona dugu Georges Melies antzezlaria. Ant-zerkitxo artean zeraman bizimodua, zineari era bat atxikitzea erabaki zuen arte.

Melies-en zeregin nagusia, irudi igikorrei gai bat ezartzea izan zen. Esan nai bati, ari bati, ots, argumento bati jarraitu arazi ziren irudiei, zineari, bide batez, aurrerapen andia emanaz.

Lumiere anaiek, zinea tresna bat bezala aztertuta zuten. Teknikaz ku-tsututako ikusmoldea zuten zineaz. Melies-ek ordea, antzerki alderditik begiratzat zion, eta Peter Welss ospetsuak dionez, «Melies, zineko Henri Rousseau dugu».

Leen zinegilean (Lumiere, Edison; Melies, Chamon, Zecca, Sennet, Griffith, e.a.) kondaira laburra egiteko, liburu andi bat osatu bearrean ginake.

Gizon auen asiera eta teknika arlote ari esker, zineak zituen po-sibletasunak erabiltzeari ekin zioten ondorengoek. Irudia eta aia, ar-gumentoa, egokitzten eta txukunkit lotzen asi ziren, eta lan onetan, Griffith (zaratatadun zinea 1927ean asmatuko zuena) nabarmendu zen.

Garai aretako gizonarek ordea, urrats batzuk bakarrik eman zituzten, Lumiere-n asmaketa ondoren, beste ogei urtetan jo-take jardun ziren zinegintzan, leendabiziko itxurazko pelikula sortu arte. Nalz mutua izan, «Nazio baten jaiotza» dugu pelikulan aintzindari.

Zineaz azterketa bat egiterakoan beraz, ezin ditugu auztu emereti-garren mende asieran egin ziren lanak, eta gaur zineak egertzen dugun paregabeko edertasunean, gizon apal alek ba dute zer ikusia.

Baina zinearen anditasunak ez gaitu geldik egon arazi behar. Aterza eta eurrera begiratu bear dugu. Erri bakoitzak bere forma bereziak erantsi bear dizkio zineari: nortasunezko arropaz jantzita erabili alegia.

Zinearen asmakizunak eta ikuskizunak elkar topatu zutenean, erriz erri zabaltzen asi zen eta arrakasta andia izan ere, alajaiten.

Geroztik, beste elburu bat zuten zinegileek: ZINEA eta ARTEA elkar lotzea, eta onen berri emango dugu urrango batetan.

XABIER